

после реформ 60-х годов / сост. Э.Н. Берендтс, В.А. Гаген, С.К. Гогель, И.А. Блинов. Санкт-Петербург : Сенатская типогр., 1911. С. 294–334.

25. Starr F. Decentralization and Self-Government in Russia, 1830–1870. Princeton, 1972. 402 p.

26. Быстров А.В. Механизм административного разрешения публичных споров в царской России. *Вестник Московского ун-та МВД России*. 2007. № 6. С. 150–151.

27. Невский А. Административная юстиция. (Окончание). *Юридический вестник: Издание Московского Юридического Общества*. Москва : Тип. А.И. Мамонтова и Ко, 1885, № 12 (Декабрь). С. 594–623.

28. Тарановски Т. Судебная реформа и развитие политической культуры царской России. *Великие реформы в России 1855–1874*. / под ред. Л.Г. Захаровой, Б. Эклофа, Дж. Бушнелла. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1992, С. 301–317.

29. Махлаюк А.В. Полисно-республиканские структуры и традиция в эпоху принципата. *Античный полис: курс лекций* / отв. ред. В.В. Дементьева, И.Е. Суриков. Москва : Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. С. 176–226.

30. Чечот Д.М. Административная юстиция (теоретические проблемы). Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1973. 134 с.

31. Нолькен А.М. Судебная реформа 1864 года и Первый Департамент Правительствующего Сената. Историческая заметка. *Журнал Министерства Юстиции*. Санкт-Петербург, 1905. № 2 (Февраль). С. 107–143.

32. Лозина-Лозинский М.А. Административная юстиция и преобразование Правительствующего Сената. *Журнал Министерства Юстиции*. Санкт-Петербург, 1907. № 2 (Февраль). С. 122–169.

33. Ивановский В.В. Учебник административного права (Полицейское право. Право внутреннего управления). 2-е изд., испр. и доп. Казань : Типогр. Казанского ун-та, 1907. 546 с.

34. Любичанковский С.В. Губернское правление как орган административной юстиции: на материалах Урала 1907–1917 гг. *История государства и права*. 2005. № 7. С. 12–15.

35. Чехович В.А. Земський дільничний начальник. *Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й* / редкол. : В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : Наук. думка, 2005. 672 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Zemsky_dilnychy_nachalnyk.

36. Положение о губернских и уездных земских учреждениях / сост. по Своду законов Н. Воеводский, Ю. Икскуль. Санкт-Петербург, 1890. 360 с.

37. Лазаревский Н.И. Губернские присутствия смешанного состава. *Право*. 1903. № 23. С. 15–67.

38. Иванова Н.Ю. Губернские присутствия как органы административной юстиции в Российской империи. *История государства и права*. 2007. № 7. С. 20–21.

39. Коркунов Н.М. Русское государственное право. Часть особенная. 6-е изд., под. ред. и с доп. М.Б. Горенберга. Санкт-Петербург : Тип. М.М. Стасюлевича, 1909. 739 с.

40. Загряцков М.Д. Административная юстиция и право жалобы в теории и законодательстве. Москва : Право и Жизнь, 1925. 244 с.

41. Сьоміна В.А. Тенденції та етапи розвитку адміністративної юстиції в Україні. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. № 3. С. 104–115.

УДК 340.342.729

СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОЇ КОНСТРУКЦІЇ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ

STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF THE LEGAL CONSTRUCTION OF THE RIGHT TO PEACEFUL ASSEMBLY

Старицька О.О., к.ю.н.,
доцент кафедри теорії держави та права
Національна академія внутрішніх справ

У статті охарактеризовано юридичну конструкцію права на мирні зібрання. Малодослідженими виявилися питання поняття, ознак, видів, суб'єктів права на мирні зібрання, виокремлення спільних із іншими схожими правовими явищами характеристик, засобів досягнення мети проведення таких зібрань. У процесі опрацювання джерельної бази та формування власних теоретичних конструкцій було використано такі методологічні підходи та методи пізнання, як герменевтичний, діяльнісний і структурний, а також систематизації, порівняння, класифікації й узагальнення. Результатом аналізу наукових позицій стала авторська класифікація видів мирних зібрань залежно від таких критеріїв, як: кількісний склад суб'єктів, тривалість проведення, гострота проблеми або ступінь конфліктності, стан ідейної єдності, соціальне призначення, сфера спільних інтересів. Доведено, що метою мирного зібрання є певний результат, який не завжди може бути досягнутий, оскільки існує ризик конфліктності у проведенні зборів такого характеру. Встановлено, що для досягнення мети суб'єкти зібрань мають використовувати різні засоби, що впливає на вибір форми, у якій відбуваються мирні збори.

Ключові слова: право на мирне зібрання, юридична конструкція, суб'єкти мирних зібрань, мета мирних зібрань, форми зібрань, засоби досягнення.

В статье охарактеризована юридическая конструкция права на мирные собрания. Малоисследованными оказались вопросы понятия, признаков, видов, субъектов права на мирные собрания, выделение общих с другими похожими правовыми явлениями характеристик, средств достижения цели проведения таких собраний. В процессе обработки источников и формирования собственных теоретических конструкций были использованы такие методологические подходы и методы познания, как герменевтический, деятельностный и структурный, а также систематизации, сравнения, классификации и обобщения. Результатом анализа научных позиций стала авторская классификация видов мирных собраний в зависимости от таких критериев, как: количественный состав субъектов, продолжительность проведения, острота проблемы или степень конфликтности, состояние идейного единства, социальное назначение, сфера общих интересов. Доказано, что целью мирного собрания является определенный результат, который не всегда может быть достигнут, поскольку существует риск конфликтности в проведении собрания такого характера. Установлено, что для достижения цели субъекты собраний могут использовать разные средства, что влияет на выбор формы, в которой проходят мирные собрания.

Ключевые слова: право на мирное собрание, юридическая конструкция, субъекты мирных собраний, цель мирных собраний, формы собраний, средства достижения.

In the scientific article the author describes the legal structure of the right to peaceful assembly, which became the purpose of this scientific study. At the same time, little-researched were questions about the concept, features, types, subjects of the right to peaceful assembly, the

identification of common with other similar legal phenomena of characteristics, means, achievement of the goal of holding such meetings. In the process of working out the source base and the formation of own theoretical constructs, were used the following methodological approaches and methods of cognition as hermeneutic, activity and structural, also systematization, comparison, classification and generalization.

As a result, of the author's analysis of existing scientific positions, in the article formulated a number of conclusions. In particular, is proposed the author's classification of types of peaceful gatherings, depending on such criteria as: the quantitative stock of subjects, the continuance of the conduct, the severity of the problem or the degree of conflict, the state of ideological unity, social purpose, the sphere of common interests. It is proved that the purpose of a peaceful assembly is a certain result, which can't always be achieved, because of there is a risk of conflict in holding of the meetings of such character. It has been established that for the purpose of reaching the goal, the subjects of the assembly should use a variety of means, which subsequently influences the choice of form in which peaceful assembly takes place.

Key words: right to peaceful assembly, legal structure, subjects of peaceful assembly, purpose of peaceful gatherings, forms of assembly, means of achievement.

Вступ. Актуалізація функціонування в Україні інституту мирних зібрань зумовлена рядом об'єктивних факторів політичного, економічного та культурного походження, що змусили величезну кількість представників різних соціальних сфер звернутися до традиційних європейських заходів, аби звернути увагу на життєво важливі інтереси. Так, ст. 11 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [1] проголошує, що кожен має право на свободу мирних зібрань і свободи об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів. Характерною рисою цих положень є те, що здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Аналогічні положення, якими керується парламенти європейських країн, містяться у Загальній декларації прав людини [2], яка по суті є частиною національного законодавства України. Саме ці положення підтримуються Україною на шляху демократичних перетворень, про що свідчить ст. 39 Конституції [3], де проголошено, що громадяни мають право збиратися мирно, без зброї та проводити збори, мітинги, походи і демонстрації.

Незважаючи на те, що право на мирне зібрання в Україні гарантоване на конституційному рівні, воно є частково обмеженим щодо своєї реалізації. Відтак аналіз вітчизняної нормативної бази доводить той факт, що відповідного правового регулювання обрана проблематика не набула.

Теоретична основа. Зазначене питання дедалі частіше стає предметом наукових пошуків, розголосів і дискусій. Зокрема, з погляду конституційності питання мирних зібрань досліджували правники О.В. Васильовська, О.Л. Власенко, О.І. Клименко, А.Є. Шевченко, М.М. Денісова, О.С. Денісова, О.В. Щербанюк та ін. Процесуальні (судові) аспекти реалізації права на мирні зібрання розглядали О.М. Пасенюк, Р.О. Куйбіда, М.І. Смокович, Т.І. Фулей, Р.С. Мельник, О.С. Шкарнега та ін. У загальнотеоретичній царині варто згадати про наукові здобутки таких вчених, як: Л.В. Ярмол, С.І. Ішук, Р.С. Мельник, І.В. Валюшко, Н.М. Швець та деякі інші.

Проте, попри наявні наукові надбання, все ще мало-дослідженими залишаються питання структурної характеристики юридичної конструкції права на мирні зібрання, а також поняття, ознаки, види, суб'єкти, спільність із іншими схожими правовими явищами, засоби, за допомогою яких досягається мета або результат таких зібрань.

Таким чином, було сформульовано мету статті – висвітлення структурної характеристики юридичної конструкції права на мирні зібрання. Саме для досягнення зазначеної мети було виокремлено такі завдання:

- 1) за результатом нормативного та доктринального аналізу охарактеризувати поняття мирних зібрань і виокремити їх риси;
- 2) запропонувати авторську класифікацію видів мирних зібрань;
- 3) розкрити основні характеристики учасників і суб'єктів мирних зібрань, визначити їх рольові відмінності;
- 4) визначити мету, засоби та форми мирних зібрань.

У процесі здійснення аналізу наукових джерел нами використано такі методологічні підходи, як: герменевтичний (у викладенні опрацьованого матеріалу), діяльнісний (у розгляді мирного зібрання як процесу, зумовленого активністю людської поведінки) та структурний (завдяки якому можливо дослідити юридичну конструкцію елементів мирних зібрань), а також методи аналізу (дослідження наявної джерельної бази), систематизації (застосування якого сприяє згрупуванню ознак мирних зібрань), порівняння (зіставлення різних позицій, особливо щодо питання понятійного апарату права на мирні зібрання), класифікації (що дає можливість на основі наявного матеріалу здійснити об'єднання окремих зібрань у групи залежно від різних критеріїв) та узагальнення (як спосіб формування остаточного висновку).

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу структурної характеристики такої юридичної конструкції, як «право на мирне зібрання», варто нагадати, що саме розуміють під юридичною конструкцією. Отже, як влучно зазначає О.В. Зінченко, юридична конструкція як знаряддя пізнання правових явищ дає можливість організувати та поєднати правові засоби у такий спосіб, щоб вони утворювали цілісний, змістовно-логічний регулятивний механізм, спроможний забезпечити досягнення ефективних результатів. Вбачається, що така конструкція завжди має логічну та послідовну внутрішню будову, практично зорієнтована та виражається у нормах права, не обмежуючись ними. Це означає, що юридична конструкція забезпечує чітке та послідовне відтворення ситуації у реальності.

Водночас правознавець зазначає, що сучасна теоретична правова наука більшу увагу приділяє характеристичній системних якостей юридичної конструкції, аналізу цілісності її структури та їх взаємодії. Таким чином, першим елементом, який потребує наукового пізнання, є саме юридичне поняття [4, с. 172]. Виходячи із вищезазначеного, спробуємо визначити, що таке мирне зібрання і в чому полягає зміст права на нього.

На наше переконання, осмислення будь-якого юридичного терміна варто розпочинати зі звернення до нормативних або доктринальних першоджерел. Однак, як показує аналіз нормативної бази, у чинному законодавстві України відсутній відповідний акт, спрямований на правове регулювання мирних зібрань, що, на нашу думку, може призвести до складних життєвих ситуацій, особливо з огляду на нинішню політичну ситуацію та виборчі процеси у країні. Таким чином, легального визначення терміна «мирне зібрання» в законодавстві нашої держави немає. Зазначене спонукає до аналізу наявних доктринальних джерел, де містяться найбільш важливі властивості зазначеного явища, характеристика його видів, елементів структури тощо.

Отже, за твердженням О.О. Галус, «під загальними зборами громадян необхідно розуміти форму безпосереднього народовладдя, яка полягає у колективному обговоренні та вирішенні громадянами найважливіших питань державного та суспільного життя шляхом зібрання їх мирно, без зброї у заздалегідь визначеному місці й у заздалегідь визначений час» [5, с. 11].

У звіті спеціального доповідача про право на мирні зібрання й об'єднання, проголошеному на 20 з'їзді Генеральної

Асамблеї ООН 21 травня 2012 р., міститься таке визначення зібрання: це навмисне і тимчасове збирання в приватному або громадському просторі для певної мети [6].

Як зазначає О.Ю. Тиліпська, термін «мирне зібрання» має охоплювати публічні заходи, що проводяться у мирній, будь-якій не забороненій законом формі та без зброї для вираження особою, громадянської або політичної позиції щодо будь-яких питань [7, с. 214].

Влучним є наукове бачення з цього питання Л.В. Ярмол. Автор стверджує, що право на мирні зібрання можна розглянути як природне та суб'єктивне. Природне право полягає у тому, що зазначена можливість людини не залежить від держави [8, с. 332]. Таку позицію поділяє й О.Л. Влащенко, вказуючи, що свобода мирних зібрань визначається як природне право кожної особи, оскільки теоретично таке право належить кожній людині від народження, навіть за відсутності законодавчого закріплення [9, с. 15].

Суб'єктивний аспект права на мирні зібрання полягає у тому, що воно визнане та проголошене державою, яка встановлює юридичні гарантії його реалізації, охорони та захисту [8, с. 332].

У монографічному дослідженні за авторством А.Є. Шевченка, М.М. Денісова, О.С. Денісова зазначено, що право на мирні зібрання є колективним політичним правом невизначеної кількості осіб на проведення в місцях із необмеженим публічним доступом будь-яких не заборонених Конституцією та законами України заходів і дій, спрямованих на висловлення й оприлюднення власної колективної позиції щодо визначеного питання або питань, які становлять соціальну або групову значущість [10, с. 34–35].

Досліджуючи це питання з погляду конституційності та дотримуючись схожих наукових позицій, О.І. Клименко розуміє право на мирне зібрання як утверджену на рівні Основного Закону, юридично визнану можливість суб'єкта права задовольняти власний інтерес щодо вільного публічного вираження поглядів, агітації за них тощо. Автор зазначає, що вираження своїх позицій суб'єкт права може здійснити у будь-якій дозволеній формі (збори, мітинг, демонстрація, наметове містечко тощо) і використання різних технічних засобів або без таких, виключно у мирний спосіб (без зброї), не порушуючи права інших осіб і норми чинного законодавства [11, с. 6]. Підтримуючи вказану наукову позицію, окремо можемо зазначити, що така конструкція є доволі деталізованою порівняно з іншими авторськими пропозиціями, що дозволяє виявити додаткові властивості інституту мирних зібрань і скласти про нього найбільш повне уявлення.

Водночас у науковій доктрині існує й інша позиція, що також є доволі актуальною. Наприклад, Р.С. Мельник вважає, що право на свободу мирних зібрань є невід'ємним (складовим) елементом ширшого права на соціальну комунікацію, оскільки, на думку автора, саме через нього реалізуються потреби людини і громадянина у спілкуванні з іншими особами, відбувається самореалізація людини і громадянина у суспільстві та державі. Науковець зазначає, що право на мирні зібрання одночасно може виступати і як засіб громадського контролю за діями та рішеннями органів публічної влади [12, с. 59].

Однак, враховуючи невизначеність поняття мирних зібрань у національному законодавстві, право на мирні зібрання інколи розглядається порівняно з іншими, схожими за змістом поняттями, такими, наприклад, як свобода думки й слова (поглядів), творчої діяльності, віросповідання тощо. На наше переконання, такі свободи варто розглядати як способи вираження права на мирні зібрання, оскільки обидва правові явища (право та свободи) мають на меті отримання певного результату (бути почутим, проявити власні позиції).

Із наведених визначень можемо зробити узагальнення, що праву на мирні зібрання притаманні такі риси, як:

- 1) масовість (колективність) у проведенні мирного зібрання;
- 2) цілеспрямованість на реалізацію законного або природного права, що визначає обсяги правового статусу особи або рівень соціального життя;
- 3) мирний характер зібрань;
- 4) різноманітність форм прояву;
- 5) правова гарантованість реалізації права на мирні зібрання з боку держави.

У свою чергу, ми пропонуємо здійснити окремо класифікацію видів мирних зібрань за такими критеріями:

- за кількістю суб'єктів (одноособові та багатоособові);
- за тривалістю (короткотривалі (кілька годин) і довготривалі (вираховується днями));
- за гостротою проблеми або ступенем конфліктності (безконфліктні та конфліктні);
- за станом ідейної єдності (однорідні та неоднорідні);
- за соціальним значенням (загальнодержавні, місцеві, локальні);
- за сферою спільних інтересів суб'єктів (економічні, політичні, освітні, військові, виробничо-трудова, культурно-виховні тощо).

Проте узагальнення та систематизація наукових думок із приводу визначення до наявного поняття ще не дозволяє скласти авторську концепцію щодо юридичної конструкції права на мирні зібрання. Для цього пропонується використати структурний підхід, завдяки якому уявляється можливим шляхом осмислення внутрішньої будови явища доповнити систему знань про нього декількома аспектами. Так, наприклад, у контексті структурних уявлень про юридичну конструкцію права на мирні зібрання вважається за доцільне виокремити на доктринальному рівні такі складові елементи: мету, суб'єктів права на мирні зібрання, форми прояву, засоби та результат мирних зібрань як цілеспрямованої правової процедури.

Можна водночас погодитися з думкою, що у разі проведення більш глибокого та комплексного дослідження до елементів структури можна віднести й інші: нормативну основу зібрань, гарантії здійснення, фактори впливу, психологію учасників тощо.

Одним із головних аспектів проведення будь-якого мирного зібрання є його мета, що передбачає настання певного результату. Однак варто наголосити на тому, що не завжди мета може виражатися в очікуваному результаті, оскільки у одним із ризиків проведення мирного зібрання є конфліктність між його суб'єктами.

Також не менш цікавим питанням щодо мирних зібрань є його суб'єктна складова частина. Відтак ми вбачаємо за доцільне розмежовувати такі поняття, як учасник реалізації права на мирне зібрання та суб'єкт права на мирне зібрання. Справа в тому, що до учасників такого дійства, на нашу думку, варто віднести представників від держави (органи місцевого самоврядування, державні адміністрації, суди, представників правоохоронних органів), оскільки вони, хоч і не мають безпосереднього відношення до мирних зборів, наділені правом дозволу або заборони з боку держави на проведення таких заходів. Також сюди можна віднести консультантів, радників, спонсорів і представників засобів масової інформації.

Що ж до питання суб'єктів мирних зібрань, то до них варто віднести організаторів, керівників зібрань і безпосередньо людей, які беруть у цьому участь (неорганізаційну складову частину). І якщо із першими двома не виникає жодних питань щодо їх можливості участі у мирному зібранні, то от із останніми, на нашу думку, може виникнути правовий колапс. Справа в тому, що, як свідчить аналіз міжнародних документів, право на мирне зібрання у Загальній декларації прав людини [2] гарантоване саме для людини (тобто істоти біологічної), у Конвенції про захист

прав людини й основоположних свобод [1] вже йдеться про особу (тобто людину з наявною правосуб'єктністю). Якщо ж звернути увагу на норми Конституції України [3], то там вже міститься поняття «громадянин». Таким чином, наявна правова колізія, і якщо у першому випадку не виникає будь-яких запитань, то, наприклад, тлумачення положень Основного Закону України потребує уточнення: чи це право надане виключно громадянам України, чи іноземці також мають таке право, оскільки вони є громадянами, але іншої держави? А якщо людина є біженцем із іншої країни або представником народу, який бореться за своє визнання? Чи буде у такий спосіб обмежене її право?

На наше переконання, це залежатиме від мети та форми зібрання. Відтак, якщо мирне зібрання матиме культурний, освітній або інший конструктивний характер і буде проведене не у формі протесту, то його суб'єктами може бути будь-хто. Однак, якщо питання зібрання стосується політичного життя країни, то, виходячи з вимог закону, суб'єктний склад має бути обмежений виключно громадянами України й особами, які є суб'єктами політичної діяльності.

Іншим, на наш погляд, практично значущим питанням є кількісний склад учасників. Беззаперечним є той факт, що кількість учасників мирного зібрання може бути необмеженою. Але виникає питання: чи можна вважати захід за участю лише однієї особи мирним зібранням (наприклад, голодування або демонстрування особистої незгоди із рішенням влади)? І чи варто одну особу вважати зібранням? Де факто така ситуація може існувати, коли особа демонструє свою позицію або переконання, а поряд із нею перебувають звичайні перехожі, які поділяють або не поділяють позицію мирного протестувальника. Тобто є група, хоча і не однорідна за своєю ідеологією.

Серед іншого в наукових колах дискутується ще одне, не менш значуще питання, від вирішення якого певною мірою залежатиме формування механізму правового регулювання, а отже, нормативного упорядкування мирних зібрань, зокрема відносин відповідальності та визначення адекватного типу правового режиму реалізації права на мирні зібрання.

На наше переконання, реалізація права на мирні зібрання пов'язується, насамперед, із можливостями самовираження та волевиявлення, що може бути притаманне лише конкретній особі. Якщо ж говорити про сукупну позицію або сукупну волю учасників, то: по-перше, позиція учасників може не збігатися і навіть змінюватися у ході мирних дискусій; по-друге, для формування думки, вислову або виразу волевольних елементів свідомості не обов'язково використовувати таку організаційно-правову форму, як юридична особа. Отже, право на мирне зібрання – це не колективне, а індивідуальне (особисте) право, що реалізується у колективних формах.

Ще одним актуальним питанням є форми зібрань, враховуючи відсутність чіткого врегулювання. Відповідно до положень ст. 39 Конституції України [3] та ст. 27 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» формами мирних зібрань можуть бути мітинги, збори, походи, демонстрації [13]. Ст. 315 Цивільного кодексу України [14] дещо розширює цей перелік, додаючи до нього конференції, засідання, фестивалі. Ст. 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [15] закріплює такі форми, як богослужіння, релігійні обряди, церемонії та процесії.

На думку Р.С. Мельника, існують ще такі форми мирних зібрань, як процесії (що здійснюються за допомогою автомобілів, велосипедів, мототранспорту та інших суден), концерти, вуличні святкування та театралізовані вистави, смарт і флешмоби, зібрання політичних партій, спеціальні публічні заходи (похорони, спортивні змагання, народні свята тощо). Загалом дискусійним залишається питання щодо виокремлення таких форм мирних зібрань, як: пікет,

блокування (враховуючи засоби досягнення результату, ці два заходи є майже однаковими); «копачені» пікети, страйк працівників і захоплення об'єктів, на наше переконання, не можна розглядати як мирне зібрання, оскільки піддається сумніву можливість мирного проведення таких заходів. Крім того, мало чим відрізняється від вуличних святкувань і театралізованих вистав така форма мирного зібрання, як «костюмовані виступи», тому виокремлювати їх не доцільно [12, с. 79–96]. У науковій літературі також виділяють такі форми, як зібрання на відкритому просторі (просто неба) або у закритих приміщеннях, а також інфраструктурні елементи та інформаційні пункти. Однак із такою позицією складно погодитися, враховуючи, що зазначене є не формами мирних зібрань, а лише допоміжними засобами, з використанням яких такі заходи стають можливими.

Зокрема, засоби є одним із важливих елементів у характеристиці юридичної конструкції права на мирні зібрання, завдяки тому, що з використанням всього комплексу необхідних засобів (у т. ч. предметів навколишнього світу) суб'єкти реалізації права на мирні зібрання досягають визначеної мети з найбільшим ефектом. У цьому контексті слід вказати на те, що засоби за своїм призначенням або походженням можуть бути різними (організаційними, інформаційними, виховними, юридичними, превентивними тощо). Використання кожного із зазначених вище засобів зумовлюється загальною метою та завданнями, визначеними для досягнення останньої, про що приймається компетентне рішення суб'єктами зібрання.

Отже, за результатами проведеного дослідження структурних елементів юридичної конструкції права на мирні зібрання та зіставлення наукових думок щодо їх внутрішнього наповнення можливо сформулювати такі **висновки**:

1. Нині в Україні відсутня відповідна нормативна основа реалізації права на мирні зібрання, що сприяє активізації ряду дискусій у площині доктринального осмислення проблематики мирних зборів. На основі проведеного аналізу юридичного поняття «право на мирні зібрання» нами було виокремлено такі його риси, як: масовість, цілеспрямованість на реалізацію законного або природного права, мирний характер зібрань, різноманітність форм прояву, правова гарантованість із боку держави.

2. Запропоновано авторську класифікацію видів мирних зібрань залежно від таких критеріїв, як: кількісний склад суб'єктів, тривалість проведення, гострота проблеми або ступінь конфліктності, стан ідейної єдності, соціальне призначення, сфера спільних інтересів суб'єктів мирного зібрання.

3. Обґрунтовано, що у реалізації права на мирні зібрання варто окремо розрізнити їх учасників (представників органів держави, які надають дозвіл на проведення таких зібрань, консультанти, радники, спонсори, представники ЗМІ, правоохоронні органи) та суб'єктів мирних зібрань. Наголошено, що у різних міжнародних джерелах, а також Конституції України по-різному формулюється поняття безпосереднього суб'єкта мирних зібрань. Так, у міжнародних актах зазначено, що суб'єктами таких зібрань можуть бути людина або особа, а відповідно до Основного Закону України таким суб'єктом визначено громадянина.

Також встановлено, що кількісний склад суб'єктів мирного зібрання залежатиме від форми його проведення.

4. Визначено, що метою мирного зібрання є певний результат, який не завжди може бути досягнутий, оскільки завжди існує ризик конфліктності та протидії у проведенні зборів такого характеру. Доведено, що у процесі досягнення мети суб'єкти таких зборів можуть використовувати різні засоби (технічні, освітні, превентивні тощо), що впливає на форму, у якій відбувається вираження зборів (демонстрація, похід, флешмоб тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 08.02.2019).
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 08.02.2019).
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 08.02.2019).
4. Зінченко О.В. Соціальна цінність юридичних конструкцій у процесі розвитку права. *Альманах права*. Київ, 2012. Вип. 3. С. 171–174.
5. Галус О.О. *Форми безпосереднього народовладдя в Україні* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Інст-т держ. і пр. ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2012. 23 с.
6. Кіаї Майна, Спеціальний доповідач ООН з питань прав на мирні зібрання та об'єднання. Доповідь про право на свободу мирних зібрань та об'єднань на 20-й сесії Ради з прав людини. URL: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session20/A-HRC-20-7_en.pdf (дата звернення: 08.02.2019).
7. Тиліпська О.Ю. Зміст поняття та проблеми забезпечення права на мирні зібрання в Україні в контексті адміністративного права. *Право і суспільство*. Дніпро, 2014. № 6-1. Ч. 2. С. 213–219.
8. Ярмол Л.В. Право на мирні зібрання: до уточнення загальнотеоретичної характеристики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 850. С. 331–337.
9. Власенко О.Л. Конституційне право громадян на свободу зборів, мітингів, походів і демонстрацій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2011. 20 с.
10. Шевченко А.Є. Денісова М.М., Денісова О.С. Реалізація конституційного права на мирні зібрання в Україні : монографія. Донецьк : Ноулідж (донецьке відділення), 2011. 137 с.
11. Клименко О.І. Конституційне право громадян на мирні зібрання та його забезпечення в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Інст-т зак-ва Верховної Ради України. Київ, 2014. 20 с.
12. Мельник Р.С. *Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика*. Київ : Ваїте, 2015. 168 с.
13. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1045-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 45. Ст. 397.
14. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
15. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 25. Ст. 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12> (дата звернення: 08.02.2019).

УДК 340.115:164.041

ПРИНЦИП РІВНОСТІ У ПРАВІ

PRINCIPLE OF EQUALITY IN THE RIGHT

Штонда Д.Д., студентка юридичного факультету
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено аналізу принципу рівності як одного з основоположних елементів правової держави. Досліджено історичний розвиток системи правових цінностей та виокремлення принципу рівності. Пропонується характеристика формальної та фактичної рівності можливостей у праві. Наведено приклади реалізації принципу недискримінації у правовій системі України. Сформовано пропозиції з удосконалення теоретичних засад щодо зазначеної проблеми.

Ключові слова: принцип рівності, формальна рівність, позитивна дискримінація, фактична рівність, принцип недискримінації.

Статья посвящена анализу принципа равенства как одного из основных элементов правового государства. Исследовано историческое развитие системы правовых ценностей и выделение принципа равенства. Предлагается характеристика формального и фактического равенства возможностей в праве. Приведены примеры реализации принципа недискриминации в правовой системе Украины. Сформулированы предложения по совершенствованию теоретических основ по указанной проблеме.

Ключевые слова: принцип равенства, формальное равенство, позитивная дискриминация, фактическое равенство, принцип недискриминации.

The article is devoted to the analysis of the principle of equality as one of the basic elements of the rule of law. The historical development of the system of legal values and the separation of the principle of equality are researched. The division and characterization of formal and actual equality of opportunities in the law are established. Examples of implementation of the principle of non-discrimination in the legal system of Ukraine are given. Proposals for the improvement of theoretical foundations of the mentioned problem are formed. The article used the works of Pogrebyak SP, Rabinovich SP and the decisions of the Constitutional Court of Ukraine, which examined the fundamental principles of law in general, the principle of equality and its implementation in legal acts, the role of the principle of non-discrimination in the general concept of equality.

The purpose of the article is to analyze and generalize the importance of the principle of equality in the system of general principles of law, to distinguish the features of the functioning of the principle of equality, to study its compliance with the Ukrainian legal system. Adhering to the state support for the implementation of such aspects of the principle of equality as equality of opportunity and equality of results, the requirements of formal equality (before the law, the court, rights, freedoms and responsibilities of man and citizen), the principle of differentiation of legal regulation and the appropriate use of the principle of positive discrimination, in Ukraine it is possible to ensure the effective functioning of the principle of equality as an important condition for the existence of the legal system.

Key words: equality principle, formal equality, positive discrimination, actual equality, non-discrimination principle.

Принципи права є фундаментом правової системи кожної держави. Вони мають бути гармонійно узгодженими між собою, аби успішно регулювати суспільні відносини, які унормовуються правом.

Розглядаючи поняття «принцип рівності», насамперед слід визначити саме поняття «принцип» та його форму.

У будь-якому принципі права закладена ідея. Його існування зумовлено певним соціально-історичним кон-